

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ

Уређује
А. БЕЛИЋ

уз сарадњу

д-ра *Алексића Радомира* (Београд), д-ра *Вуковића Јована* (Сарајево), *Конеског Б.*
(Скопље), д-ра *Нахшигала Рајка* (Љубљана), д-ра *Скока Пејра* (Загреб),
д-ра Рамоваша Франа, д-ра *Стевановића Михаила* (Београд),
д-ра *Томановића Васе* (Скопље), д-ра *Храсте Маџа* (Загреб)

ХИХ КЊ. 1—4

БЕОГРАД
1951—1952

УПОТРЕБА ИСТОРИСКОГ ИНФИНИТИВА У ГОВОРНОМ ЈЕЗИКУ

Кад сам као студент, пре више од тридесет година, наишао у Зборнику за народни живот и обичаје Јужних Славена на прилоге Иве Шајновића „Џамија Верадија“¹⁾ и „Кола“,²⁾ почео сам се интересовати за инфинитив историски у народној и уметничкој књижевности и у обичном говору. Радећи у том правцу, прикупио сам до сада обиман материјал и утврдио још неке службе инфинитива осим оних у Шајновићевим прилозима. За време окупације и НОБ-е обогатио сам свој материјал даљим примерима, али нисам могао обавити потребна путовања и проверавања на терену. После ослобођења, заокупљен другим пословима, нисам налазио времена за завршни студиј и за доношење коначних закључака, а бојим се да то нећу моћи учинити ни наредних неколико година. Како међутим овај проблем није до данас обрађиван у нашој науци, одлучио сам да засада штапам један део свога материјала који се односи на употребу инфинитива историског у обичном говору и приповедању.

I

Инфинитив историски употребљава се у нашим говорима уопште много чешће него у класичним језицима, у данашњем француском и руском језику, али је опет далеко ређи него у Шајновићеву прилогу „Џамија Верадија“, за који он у белешци каже: вјерно забиљежио по приповиједању једнога сељака. Овде је инфинитив историски употребљен у 51 ретку текста *31 пунџ* за приповедање прошлих догађаја! То су ови инфинитиви: надрвати, освојити, заробити, бацити, доћи, уцијенити, поградити (2 пута), измоћи, довршити, рећи (2 пута), учметисати, звати се (2 пута), искренути, домолити, бити (*esse* — 2 пута), повладити,

¹⁾ Зборник, књ. XIX, св. 2, Загреб 1914, стр. 371—373.

²⁾ Зборник, свезак III, друга половина, Загреб 1898, стр. 252—264.

обноћати се, уватити, пасти (4 пута), прозвати се (2 пута), пребити, убити, подвикнути — дакле све тренутни глаголи осим звати се и бити. Остале историске радње изречене су 15 пута перфектом, 9 пута историским презентом, 1 пут императивом, 6 пута футуром, а 4 пута без глагола — управо 31 пут употребљени су сви остали глаголски облици.

Инфинитив историски долази у овом прилогу: I. са личн. заменицама 3 лица или са именицом у једнини или множини, једном са заменицом *шо*, а једном безлично; II. именица или заменица могу се изоставити; III. у главној реченици, у саставној са свезама *и*, *ѡа*, у зависној са свезама *кад* и *ђе*; IV. изражава једном све радње и у главној и у временској реченици; V. један случај је сасвим нејасан, можда је погрешка; VI. употреба инфинитива није равномерно подељена у целој причи: у прва три ретка има шест инфинитива, затим долази шест редака без инфинитива, онда у тринаест редака осам инфинитива, па у девет редака петнаест инфинитива, и најпосле у *двадесет* редака само два инфинитива!

Примери за I: *А звати се шај Чех, ѡа Чех, а Турци искренути у Шех. Еле ѡаша њима повладати, а они... поградити себи крила... То, вели ѡаши учметисати, ко ѡаши... ѡа кад се обноћати...*

Примери за II: *Нађе, вели, људе и мајшоре, и збиљам за шри реда (тј. за три дана и три ноћи — В. Б.) све шо поградити и измоћи. Еле, како му драго, кад све шо довршити, ох кад џамија ко џамија Верадија, ѡјева! А ма био му коњ вранац, ѡа кад избио ђокаш — побјелио од ѡјене, ѡа му рећи, да је коња промијенио.*

Примери за III: *Еле ѡаша њима повладити, а они, мој брајковићу, какво шерефе, какво ли шшо! — поградити себи крила, ѡа кад се обноћати и уватити згоду, један с мунаре бјежи на крилима. Једном, вели, било име Пешар, ѡа пасти на Дудићу, ено код намаштира, ѡа ошдај прозвати шо мјесто „Петричевац“; други се звати Паво, ѡа ђе он пасти, прозвати се мјесто „Павловац“; шрећи пасти ено ѡред ребро (?) Врбаса на 'ном брдељку ѡа некако пребити, ѡа се ено и дан дани зове „Редровац“¹⁾; четврши јоје пасти у некакво блашо ѡа се не убити, ѡа подвикнути: „Драго моје блашо, кад се не убих.“ Па ошдај „Драго блашо“.*

Примери за IV: *Оно био бан у Бањој Луци, неки Ошјерган. Па Турци кад надрвати и освојити Босну, заробити и шога бана и бацити у Шамницу.*

¹⁾ Ова реченица нема правог смисла. Можда би требало да стоји: трећи пасти ено поред Врбаса на 'ном брдељку па некако пребити ребро.

Случај наведен под V: *А баш, осим они бити мудри, чуш ћеш сад!*

У овом прилогу карактеристична је, уз остале облике, нарочито употреба футура. Он се налази у овим реченицама: *Еле кад бити вријеме и сад, кад ће обићи, изађе Верад-паша и они његови првци на Јајачку сџијену па ће шуђека чекаши и изгледаши, хоће ли доћи на вријеме. Еле Верад-паша на сџахије: ши 'ш овлико, ши 'ш овлико [sc. даши]. А баш, осим они бити мудри, чуш ћеш сад! Верад-паша нађе неког Омера, па ће он јашити. Еле маши, ко маши небога природа све, што је гођ имала, па ће шо радиши. Еле, што ћу ши казиваши, била су још четворица мајстора, па ће ши паша њима и поосијецати главе. Онда ће паша уишати мајсторе... И чуј, шта ће се шревиши!*

Из наведених примера види се да се футур само у три случаја употребљава у свом правом футурском значењу (ти 'ш овлико, кад ће обићи, хоће ли доћи), а иначе би била обичнија нека друга конструкција или облик. У три случаја природнија би била намерна реченица (место:... па ће то радити,... па ће он јашити,... па ће чекати и изгледати рекло би се:... да то уради,... да он јаше,... да чекају и изгледају). Уместо: што ћу ти казивати, обичније је: што да ти казујем, а уместо: чуш ћеш сад! — слушај само! (као и у реченици: И чуј, шта ће се тревити!). У реченицама: Онда ће паша упитати мајсторе... и: И чуј шта ће се тревити! замењује футур прошло време, а у реченици:... била су још четворица мајстора, па ће паша и њима поосијецати главе — стоји футур уместо: хтеде поосијецати.

Подоста инфинитива у овој причи могло би се заменити футуром и, обрнуто, неки футури инфинитивом. Уместо: *Онда ће паша уишати мајсторе: „Морете ли“, вели, „љевшу џамију направиши?“* А они напак по се рећи, да могу, ама за боље новце — могло би се рећи: *Онда паша упитати мајсторе... А они ће напак по се рећи.* Уместо: *Еле кад бити вријеме и сат... изађе Верад-паша... па ће чекати и изгледати* — могло би се такођер окренути па рећи: *кад ће бити вријеме и сат... изађе... па чекати и изгледати.* Исто тако: *Еле мати... природа... па то (у)радити.* Према тому, инфинитивом се може заменити само онај футур у главној реченици који замењује прошло време (не може се заменити у зависној реченици: И чуј, шта ће се тревити!) и футури који замењују намерну реченицу, у којој је исти субјекат као и у главној реченици (не може се метнути инфинитив у реченици: Верад-паша нађе неког Омера, па ће он. (тј. Омер) јашити).

Премда је у Босанској Крајини, одакле је ова прича, врло честа употреба футура место прошлога времена,¹⁾ ипак би било сасвим погрешно извести закључак из чињенице што се понекад могу замењивати футур и инфинитив, да се употреба инфинитива историског развила тако да је помоћни глагол напросто отпао. Против тога мишљења говори и употреба инфинитива историског у другим индоевропским језицима, а и други аргументи који се могу извести из разних употреба инфинитива у нашем језику. Ово питање, уз многа друга, остављам за доцније, а овде ћу се задовољити углавном само изношењем материјала.

У Шајновићеву прилогу има, осим футуром изречених радњи, још неколико, које би се могле изрећи инфинитивом и које се у обичном говору врло често и казују инфинитивом. Еле мати... природа (или: припродати) све... па ће то радити (или: па то урадити); Нађе (или: наћи), вели, људе... и... све то поградити и измоћи; „Види ши“, вели, „шша Вла изговара“, ше за сабљу и осијече главу једном (или: те за сабљу и осјећи, или: те тргнути сабљу и осјећи);... поградиши себи крила, па кад се обноћаш и увашиши згону, један с мунаре бјежи на крилима (или: побјећи); Уздо се јадник у своје благо и добро, а вамо није знао, шша је било; па кад дошо (или: доћи) кући, није нишша, осто го ко њрш. Кад доћи — овај инфинитив је врло чест у обичном говору, и управо ово наводи ме на мисао да је Шајновићев прилог ипак мало стилизиран;... па му рећи, да је коња промијенио. Он: „није“, они: „јест“, а он нишша, вели, за чеврму па скине пјену с коња. Чујеш ли Ти!? (или: за чеврму па скинути, или: машини се за чеврму па скинути); и збиљам пошурату се, ама како? Нареди се шако... (или: пошурати се и наредити се).

II

Задржали смо се мало дуже на Шајновићеву прилогу, да се види шта је и досада било приступачно научном испитивању, и у чему се слаже употреба у данашњем живом говору. На Шајновићев прилог „Кола“ нисам се обазирао, јер не доноси ништа битно ново.

Инфинитив историски употребљава се данас у сва три наша наречја, али је најчешћи и најразвијенији у централним штокавским говорима са новим акцентом. Употребљавају га не само непи-

¹⁾ Чуо сам како слушаоци прекидају приповедача, постављајући му оваква питања: А хоће ли му цар дати кћер (уместо: А је ли му цар дао кћер?). А хоћете ли се извући (уместо: А јесте ли се извукли?).

смени и слабо писмени сељаци, него и грађани, свештеници, учитељи, па и људи с факултетском спремом. Он је толико обичан у свакидашњем говору и у народној поезији на големом подручју, толико га налазимо у старијој књижевности и преписци, а његови трагови сежу и у кореспонденцију и књижевност и XIX столећа (Рајачић, Јанко Веселиновић) и многобројни примери његове употребе налазе се у грађи Академијина рјечника, да је право чудо да до данас нема своје монографије.

Ја сам прве инфинитиве историске у говору констатовао непосредно после читања Шајновићева прилога код својих другова студената из Босанске Крајине, а мало затим и код сељака с истога подручја. Мислио сам у то време да се ради о локалној, уско ограниченој, употреби, а како је овде муслимански елеменат многобројан, мислио сам чак и на утицај којег оријенталног језика. Али убрзо констатовао сам га и у другим крајевима: у Госпићу, Кореници, на Банији код Срба и Хрвата штокаваца, али и код кајкаваца из петрињског среза, затим у источној Босни, код Црногораца, Србијанаца, код правих кајкаваца и чакаваца. Путујући по Југославији, утврђивао сам стално нова подручја његове употребе и нове функције. Налазећи се 1941 године у логору у Цапрагу са сељацима и свештеницима готово из целе Босне и Хрватске, имао сам прилике да сваки дан запишем десетак и више инфинитива историских, тако да сам их после неколико дана уопште престао белажити као сасвим обичну појаву. У логору сам утврдио једну интересантну појаву: православни свештеници из Босне и Хрватске, као и интелектуалци Срби из ових крајева употребљавали су готово сви историске инфинитиве, али ниједног инфинитива нисам ниједном чуо од покојног проте Кецмановића ни од његових синова Илије и Миливоја ни од њихове сестре Милице. Изгледа, према томе, да виша језична култура сматра ипак историски инфинитив или као неправилан или као провинцијализам па га потискује и напokon и сасвим потисне. Полазећи од овог запажања и констатације могао би се разумети и став наших филолога према инфинитиву историском.

Ради лакшега прегледа ми ћемо наше излагање започети, као и код анализе Шајновићева прилога, општим правилима.

I. Инфинитив историски много је чешћи од тренутних него од трајних глагола и значи највише радњу која изненада или неочекивано наступа. Од трајних глагола највише се употребљавају глаголи кретања: стајати, бежати, ићи, чекати, затим гледати, приповедати и још неки.

II. Најчешће се употребљава у првом и трећем лицу једине и множине; именице и заменице могу се изоставити, ако се могу разабрати из контекста.

III. Употреба у другом лицу је ређа, те се може рећи да износи највише који проценат укупних примера.

IV. Инфинитив историски употребљава се у главним, саставним, супротним и временским реченицама са *кад* и *чим*, а долази у вези са аористом, презентом историским, императивом или са неозначеном радњом.

V. Инфинитив историски се и данас шири и прихваћају га и лица која га раније нису употребљавала.

VI. Уз историско значење развило се и погодбено, врло често уз друго лице и безлично.

VII. Од инфинитива који се употребљава екскламативно или експликативно разликује се инфинитив историски јасно друкчијом интонацијом. У писму се често обе употребе не могу разликовати, а и у говору има прелазних облика где је тешко одлучити у коју категорију треба сврстати инфинитив.

Примери за I, II и IV правило:

Возимо се ми у шрамвају на Рибњаку, кад један човјек одједном викнути: „Ајој, однесе ми паре!“ Сшаде шрамвај, и шу нас све одмах прегледати, али да, гдје је лојов, он је сигурно већ прије искочио. (Средовечан човек од Бање Луке).

Ја на пошшу и гдјегод има која сшаница (тј. жандармериска) јавити за коња. (Пензионисани жандарм из Класнића на Банији, којем су деца ишла у школу).

Пиша њу судац, а она њему све каже — шако и шако. Она шо рећи, а ошац посвједочити. (Жена из околице Суње у Хрватској).

Дођу они унушра, и шу ја њима дати чисте ручнике.

А ја њи легнути и покрити и покажем на шалтер. (Последња два примера од средовечне жене са Баније која живи већ дуже времена у Петрињи).

Код нас некад кад ко оисује бога, од њега народ бјежати. (Црногорац, око 45 година, из Никшића, добровољац, живео 20 година у Славонији, где нисам могао утврдити инфинитив историски).

Ја њу замолим да погледа. Она погледати, и збиља: моја молба послана. (Средовечна жена из Гудовца крај Беловара).

Кад се он расшријезнио, погледати, а шо већ сшаница. (Млађи сељак из Босанског Петровца).

Кад ићи ми кући, кад ешо и њега.

Ићи ми на чијање једно вече — чијаћемо до 12 сати. (Оба примера из разговора млађих жена из околице Дубице).

Све што сложе у ходник. Кад ујутро устати — нигдје ништа.

Кад доћи у стан, погледати — нигдје ништа. (Оба примера забележена непосредно један иза другог од младог капетана из Плашкога).

Ко ће ићи ђо њега? Одредити нашу чешу. (Потпоручник из Семберије).

„Устајше, ево Загреб!“ — Ошкуд брже Загреб? То је Сисак! Кад, сшварно, ја установити да је Загреб. (Постарији човек из Бање Луке).

Дођемо ми шако. Кад питати, раде од један до два. (Србин из Суње).

Дође и мој син мајору у Загреб. Ту обоје (тј. син и ја) фино преноћити, а ујутро он у Горицу, а ја у Зеницу. (Старија муслиманка из Зенице).

„Не бојше се, жене, нећемо ми вама ништа, нисмо ми чешници!“ — Ајде, мало се примирити. Почети ми бацаши оно сијено, кад, нађемо њене синове, сакрили се. (Млађи човек из Храстовца код Костајнице).

Ријеч ђо ријеч, и ми се шу посвадити. (Средовечни муслиман од Пријепоља).

— Ајде ши само с нама, има дрва!

И збиља, ми доћи — добри јасенићи. Насијечемо, кад на пуш — ешо лугара.

— Како сше смјели сами сјећи? Иштоварујше!

Шта ћемо, иштоваримо.

— Сад ћу ја вама ђоказати гдје ћеше сјећи.

Ајде доћи — бресшићи. Шта ће ми бресшовина! (Старији сељак из околине Глине).

Примери за VII правило:

Погодили смо с њима пшеницу. Они нама допремит пшеницу, а ми њима ишто шако дрва. (Средовечан човек из Суње). Овде иза „пшеницу“ није двочоје, према томе није ни инфинитив експликативни, или другим речима, не објашњава се квалитет погодбе, него се констатује да су они (Војвођани) допремили пшеницу, а добили за то дрва.

Ошего се реј до другог краја улице. Све ђо два-три чекати у реду. (Хрватица од 78 година из Смиљана, која је провела готово читав живот са мужем, личким Хрватом, подофициром, по разним местима Југославије).

Овај пример могао би се схватити екскламовно, и можда би га ко тако и изговорио. Али старица је ту реченицу изговорила сасвим јасно без икаква чуђења или узвикивања, просто као констатацију радње из прошлости, еквивалентне по емоционалној боји ономе „отего се“.

Овај пример утврдио ме је у мишљењу да је употреба инфинитива историског морала бити врло жива у централном делу нашег штокавског језичног подручја још пре великих сеоба изазваних турском најездом. Још давно пре него што сам записао онај пример од Буњевке из Смиљана, забележио сам овај пример од једне професорице Буњевке из Суботице: *После Тихо преузме* (тј. претседништво). *Онда се једна цурица дигнути и почне*. Испочетка сам мислио да је то професорица просто примила од других, јер се је доста кретала у друштву штокаваца који су употребљавали инфинитив историски, али ме је пример са другог краја буњевачког језичног подручја уверио у противно. У том правцу извршио сам и даља интересантна открића.

Ова професорица из Суботице није једино лице са свршеним факултетом које употребљава историски инфинитив. Ево још два примера:

Ја стојим, а неко мене пдшајша по рамену. Ја се мало окренути, а шо мој друг из суда. (Млади судија из Класнића на Банији, који је студирао у Француској). Ова реченица је уопште састављена против свих правила службене граматике: у њој стоје заједно и презент, и аорист, и историски инфинитив и радња неозначена глаголом!

Ево другога примера: *Ја рекох: „Иде артиљерија свешог Франје Асиског“.* *Један од њих шо чути и пријави ме.* (Млади катихета из околине Книна који је свршио теолошки факултет у Београду и живео дуго у њему). И овде имамо аорист, инфинитив и презент!

Навешћу сада један пример из чакавског подручја од старије жене из Петрчана: *Пушовали смо цили дан, и она ваик с нами: шалиши се, разговараши и приповидаши.* У овом примеру имамо три трајна глагола, а то је иначе врло ретко.

Иако засад не би хтео улазити у питање које су примарне, а које секундарне области историског инфинитива, навешћу ипак један пример који потврђује V правило: *Кад коло игра, а ми стати и гледати.* — *Кад год ми доћи к њима, понуде нас кавом.* Ова два примера забележио сам у Покривенику на Хвару од младе жене, која се родила у забаченој вили а удала се за

Србина из Томингаја у Лици, који је као финанц прошао многа погранична места Далмације, Босне и Херцеговине. Он је и од куће носио историски инфинитив, а како се он употребљава и по крајевима у којима је служио, ова чакавка примила је уз штокавски говор и историски инфинитив, и то не само од тренутног него и од трајног глагола, који је, како смо видели, доста редак у штокавским крајевима.

Инфинитив историски много се употребљава у пограничном штокавско-кајкавском подручју око Сиска и Петриње, а налази се и у чисто кајкавском крају надомак Загребу, па се може чути и од ученика у Сиску који су рођени кајкавци. Једна млада снаша из Грде крај Сиска каже: *Молимо га да скине обавезу, неће. Дојти ми к њему, виче на нас.* Старија жена из Махова у Сисачком срезу вели: *Куд год ја вржи (тј. млеко), она (тј. мачка) је знала украси, а ја колец ња њу тући.* У овој реченици су четири радње изражене на четири различита начина. Да овај *шући* није императив као *вржи*, осетило се по интонацији, али и по томе, што нико не би рекао императив *шучи* него *удри*, *фура* или како другачије. Сељак из Комарева у Петрињском срезу каже: *Кад ми дојти до куће, нема никог, а сисачки матурант се вајка: Увек ме је гњавил. Одговарати ја за крај године, ојеш није задовољан.*

На крају ево један пример од жене од 50 година из Мрацлина у Великогоричком срезу, на 20 км. од Загреба, која није никад живела изван свога места: *Дојде она ња ми вели: „Кума, њросим вас, буше ми дали шрисеш динари за цуг, згубила сам се в Загребе, а немам њенез“. „Је, как ши не би дала, ал немам дробни, а и цуг ши је већ одишел“. „А ваљда ни?“ Ја брже глети, цуга нигде ни.*

Примери за III и VI правило навешће се заједно ради веће прегледности.

Друго лице мора се већ по самој природи ствари ређе употребљавати. Али су ипак већ међу првим инфинитивима које сам забележио у Лици била и два са другим лицем, и то један у обичном историском значењу, а други у погодбеном. Ишао сам у јесенско доба у лов на патке на Новчицу с једним другом. За рањеном патком гњурао сам дуго по води, а кад сам се напокон промрзао узверао на обалу, рече ми друг: *„Ко би рекао да је ша ѡашка шако мудра! Чим ши за ронити, она залеће оним рањеним крилом ѡа на другу сшрану; чим ши најоље, она ѡод воду!“*

Други пут сам ноћио са ученицима на Плитвичким језерима. Спавали смо на „шајеру“, а кроз отворену бацу светлио нам је месец у лице. Ујутро ми један ученик рече: *„Ви сће нешто слабо сјавали. Пробудио се ја, а ви сједише крај саме баце и машеше рукама. Мислим ја: помакнути се само мало, сјровалићеше се доле, па вас полако одвучем“*. Овде је, као што се види, изостављена лична заменица, јер је јасно да се радња односи на друго лице. Овај пример уводи нас уједно у разматрање употребе инфинитива у погодбеном значењу. Ту се он може готово увек заменити императивом, па је вероватно да је инфинитив у почетку и стајао само са другим лицем, али касније се његова употреба проширила и на друга лица.

У Цапрашком логору чуо сам опет један пример од попа са Босанске Крајине. Једном сам разговарао у кругу с протом Кецмановићем, а како смо мало гласније говорили, рече нам тај поп: *„Немојше изазиваши ове крвнике! Ионако вребају на вас. Ви причати, а они све око вас обилазе, па ћемо и ми сјрадаши. Рећи ши данас и најмању ријеч — оде глава“*.

Врло леп пример забележио сам од капетана Бановца: *Не зна човјек¹ што га може снаћи. Ти се разбољети, ко ће ши помоћи?*

Оваква употреба инфинитива у погодбеном значењу за друго лице, а и за прво и треће лице и безлично уз именицу *човјек*, уз прилог *право* итд. није уопште ретка. Ево неколико примера:

Можеше пушовати и брзим возом. — Нећемо! Доћи у Винковце по ноћи, шта ћемо радиши до јушра? (Жена од Зрмање). Лако је шо казати: Закуни се! ја се заклети, а послије се нађе да сам лагао, куд ћу онда? (Личанин од Плоче).

Један војник испричао ми је свој доживљај с вуком овако: *Ишао ја из Каниже на госићки колодвор. Мјесечина, снијег шкриши. Кад сам прешао мост, обазрем се — иза мене на пеш корака вук. Ја се укочио. Немам код себе ни клиице да се бацам на њега. Ја машем на њега, бацам се снијегом, а он сједи. Поћем ојеш мало, морам се журиши, а све ми мравци плазе по леђима. И кроз чишав Госић ме шако прашио. Кад смо прошли Билајски мост, ја ојеш погледати — иде он за мном ко сјена. Ојеш сам га гонио, — аја! не одмиче се шај! Ја се онда окренути па полако на колодвор. — Зашто полако, што ниси шрчао? — Е, да сам смио! Вук шо само и чека. Човјек потрчати па се спотакнути, вук му већ сједи за врашом.*

Најобичније и сваком познате фразе с употребом инфинитива у погодбеном значењу јесу овакве реченице које се чују

на целом нашем језичном подручју: *Био је, шако рећи, уза све своје богаштво, велики сиромах, јер је био велика циција. Ја се, право рећи (или: казати), не могу на то одлучиши. У оваквим реченицама може се инфинитив заменити партиципом рекавши, а чује се и погрешно рекућ. Да се ту не ради о простом изостављању речи — уместо: ако ћемо право рећи — види се по свим осталим примерима.*

Узгред ћу још напоменути да у АРј. нема ни *s. v. право* ни *s. v. казати* ни једног примера ове врло обичне употребе инфинитива. Право пасторче, или још горе, нахоче, које нема приступа у пристојно друштво!

Употреба инфинитива у погодбеном значењу позната је и у граничном кајкавском подручју. Тако једна млађа жена из Стрелчка у Сисачком срезу, која живи већ дуже времена у Сиску и говори већ мешаним говором, вели: *Боље је што данас сиремиши. Трефити киша, кај буше онда?*

Владимир Бабић

Résumé

Vladimir Babić

L'emploi de l'infinitif historique dans la langue parlée

L'auteur souligne dans sa préface que l'infinitif historique a été très employé dans notre littérature tout jusques aux temps modernes — dans la poésie populaire, la correspondance et la langue parlée. Son emploi n'a néanmoins été ni enregistré dans nos grammaires, ni traité dans la science. De tout le matériel qu'il a pu rassembler à ce sujet, l'auteur nous présente ici celui qui se rapporte à l'emploi de l'infinitif historique dans la langue parlée.

Dans la première partie de l'article, il analyse l'usage fait de l'infinitif historique dans le conte bosniaque „Džamija Veradija“ imprimé dans le „Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena“ (Recueils concernant la vie du peuple et les coutumes, chez les Slaves du Sud). Livre XIX, fascicule 2, Zagreb 1914, p. 371—373. Sur les 31 infinitifs historiques qui s'y trouvent, 27 sont des infinitifs de verbes perfectifs et 4 seulement de verbes imperfectifs (les verbes *s'appeler* et *être*, employés chacun deux fois). Dans les propositions principales, dans les phrases indépendantes (propositions copulatives et adversatives) de même que dans les propositions dépendantes (temporelles), tous ces infinitifs sont accompagnés de substantifs ou de pronoms de la

3e personne du singulier ou du pluriel. Le substantif (ou le pronom) pourrait néanmoins être supprimé.

On fait usage aujourd'hui de l'infinitif historique dans les trois dialectes serbocroates, mais il abonde le plus dans les parlers *štokaviens* du centre, au nouvel accent. Nous ne l'entendons point dire rien qu'au paysan, l'homme éduqué s'en sert de même. Son emploi, loin de se restreindre, s'étend. On le forme beaucoup plus fréquemment avec les verbes perfectifs qu'avec les imperfectifs (aller, rester debout, regarder, attendre, etc.). Et puisqu'il sert à relater des événements passés, on l'emploie beaucoup plus souvent à la 3e et à la 1ère personne du singulier et du pluriel, qu'à la 2e personne du sing. et du pl. On ne peut dire cependant qu'il soit tout à fait rare même à la 2e personne. (Le nom ou le pronom de la 3e et de la 1ère personne peuvent être supprimés). On s'en sert dans les propositions principales et dépendantes (temporelles) en concordance avec l'aoriste, le présent historique, l'impératif, le passé composé et le futur, ou dans les propositions sans verbe. Dans certains cas rares, l'infinitif historique ne se distingue de l'infinitif exclamatif ou explicatif que par une intonation différente. De nombreux exemples tirés de la vaste sphère des parlers *štokaviens*, ainsi que certains exemples tirés du *kajkavien* et du *čakavien*, illustrent ces affirmations.

L'auteur nous fait part également d'un nouvel emploi de l'infinitif, qu'il a fixé en une sphère assez vaste et qui jusqu'à présent n'a point été traité dans la syntaxe de l'infinitif. Il s'agit de l'infinitif en tant que suppléant dans une proposition conditionnelle — futur. L'usage de la 2e personne est ici beaucoup plus fréquent que lorsqu'il s'agit de l'infinitif historique, mais ce nouvel infinitif s'emploie assez souvent également avec la 1ère ou la 3e personne du sing. et du pluriel.